

ПОЈАВА, РАЗВОЈ И ЕЛЕМЕНТИ САВРЕМЕНЕ КРИМИНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Политика сузбијања криминалитета има свој историјски развој који датира веома одавно, мада је појава термина „криминална политика“ новијег датума ⁽¹⁾. Познато је да су друштва настојала од најстаријих времена да сузбију не само теже облике девијација, већ и друге облике понашања која су нарушавала правила друштвеног живота и односе који на њима почивају. Схватања тога спречавања су се мењала у току историјског развоја. Сходно томе, јављају се различита средства и мере сузбијања тих појава у разним друштвима и на различитим степенима развитка.

Међу тим средствима борбе против криминалног понашања истичу се посебно кривичне санкције, које су по своме карактеру репресивне и принудне у односу на извршиоца кривичног дела. Оне су различите по своме карактеру и појавним облицима, што је условљено степеном историјског развитка и карактером земље у којој се предвиђају и примењују. Раније су постојале казне као једини облик кривичне санкције, а данас, у модерној криминалној политици, већ се јављају и друге санкције — мере безбедности и васпитне мере које се примењују према малолетним делинквентима.

Ранија криминална политика, ослањајући се на законе и казну као своје основне инструменте, сводила се на мере према појединцу — извршиоцу кривичног дела, па су се у томе смислу стално разрађивали и усавршавали поједини казни системи. Насупрот томе, савремена политика сузбијања криминалитета напушта све више репресивна обележја и добија карактер све шире социјалне превенције, која је у стању да се ефикасније супротстави криминалитету и другим појавама социјалне патологије.

а. Основи историјског развоја криминалне политике

У примитивним друштвима казна је често била примењивана као облик друштвеног реаговања на понашања која су реметила друштвено јединство. Она је имала функцију да успостави друштвени ред и равнотежу који су поремећени извршеним делом. Она је штитила друштвени поредак који је уздрман кривичном радњом. Међу такве облике успо-

⁽¹⁾ Др М. Чубински сматра да је овај термин употребио први у европској литератури А. Feuerbach 1804. године у своме делу „Versuch einer Criminaljurisprudenz des Koran“, мада има схватања да он припада Хенкеу. (Криминална политика, Београд, 1937, стр. 3).

стављање равнотеже спадају „компензација“ (compensations pénales) која има претежно симболичко значење, и одмазда (talion) која има за циљ да у погледу патње изједначи извршиоца кривичног дела са жртвом тога дела. У овим случајевима казна је окренута према кривичном делу и она, по правилу, искључује личну одговорност.

У каснијем развоју, упоредо са процесом индивидуализације и диференцирања друштвеног живота, јавља се систем кажњавања оријентисан према извршиоцу кривичног дела, у коме треба да се изрази мера његове одговорности. На основу овога система који је карактеристичан за цео каснији развитак, јављају се две основне тенденције — прва, садржана у идеји испаштања, полази од субјективне одговорности као јединог облика одговорности и тежи за поправљањем извршиоца кривичног дела, друга има за циљ да предвиђањем и изрицањем казне застраши грађане да не врше кривична дела. Да би се постигао такав ефекат, казне морају бити врло оштре. На тој основи почива класична кривичноправна теорија, која у ствари развија појам криминалне политике (2). Може се рећи да се криминално-политички елементи јављају у науци кривичног права тек у делима представника ове теорије.

У основи криминалне политике класичног кривичног права лежи схватање да се реакција против криминалитета мора темељити на правном систему, на закону који извршилац дела мора разумети јер у противном он не подлеже утицају кривичног права, да се грађанин може казнити само за оно дело које је инкриминисано и оном казном која је предвиђена у закону („nullum crimen, nulla poena sine lege“), да се треба оријентисати на ублажавање казни, што је одговарало условима грађанског либерализма у прошлом веку. Сматра се да је кривично дело ликвидирано са кривичном пресудом и да је тиме успостављен правни поредак. осуђено лице треба преваспитати и пружити му друге облике помоћи. М. Ансел (Ansel) истиче да ову криминалну политику карактеришу три основна обележја — легалитет, правност и либерализам (3). Према схватању ове школе кривично дело је правни појам, па је стога нужно усавршавати кривично законодавство и развијати правну технику. Од закона се тражи да обухвати и разради све елементе кривичног дела, сву реалност криминалитета, па и санкцију која се одређује према тим елементима. Овој школи је стога туђ принцип индивидуализације. У настојању за успостављањем правног поретка који је у ствари апстрактан, она се труди да саучесништво, покушај, поврат, стицај кривичних дела и друге сличне проблеме постави и третира као правна питања, што долази нарочито до изражаја у неокласичном кривичном праву у другој половини прошлог века.

Крајем прошлог и почетком овог века јавља се реакција на класичну криминалну политику од стране представника позитивистичког правца у криминологији, који у озбиљној форми развијају криминално-политичке елементе. У ствари од њих потиче покрет криминалне политике. То

(2) H. Lévy-Bruhl, Problèmes de sociologie criminelle, објављен у „Traité de sociologie“ у редакцији G. Gurvitch, Париз, стр. 20, 21.

(3) Карактеристична обележја модерне политике сүзбијања криминалитета, „Зборник“ Правног факултета у Загребу, бр. 1, 1960.

су пре свега Ломброзо, Ферн, Гарофало, и други писци италијанске позитивистичке школе. Они сматрају да је извршилац кривичног дела принуђен, с обзиром на своје нагоне, да врши кривична дела, па стога не треба да буде кривично одговоран. Они предлажу да се против опасних делинквената, уместо казне изричу мере сигурности, које представљају мере социјалног карактера и које саме по себи воде смањењу могућности за вршење кривичних дела. По њима, душевно болесне делинквенте треба упућивати у специјалне заводе и подвргавати их специјалним третманима. Вишеструке злочинце и злочинце из навике треба елиминисати из друштва доживотно или на неодређено време. У том смислу је изграђен у многим земљама читав систем мера за неутрализацију друштвено опасних делинквената. Ову фазу развоја криминалне политике М. Ансел назива „борбом против опасног стања делинквента“ (4). Позитивисти први супротстављају друштвену одбрану репресији и проширују њен смисао и садржај — на противкриминалну реакцију. Са њима почиње испољавање тежње за развијање криминалне политике на основама друштвене одбране. Истина, и раније се говорило о заштити друштва од злочина иако се тај термин није употребљавао, али је она замишљена и остваривана путем репресије, па се стога истицала и подвлачила нужност репресивних мера. Тим својим залагањем да се на место традиционалних казни примењују мере социјалног карактера ова школа чини свој допринос модерној политици сузбијања криминалитета.

Највећу критику класичне школе извршила је школа „друштвене одбране“, која се јавља у Италији двадесетих година овога века, као наставак позитивистичке школе. Она се јавља најпре као школа друштвене одбране, а касније се развија у верзији „нове друштвене одбране“, која је изложена у аутентичној форми у књизи њеног творца М. Ансела „Нова друштвена одбрана“ (5). Ова школа поставља у средиште криминалне политике заштиту друштва од напада антисоцијалних елемената и ресоцијализацију извршиоца кривичног дела. Класична школа је полазила од интереса појединца, залажући се за његово поправљање, школа друштвене одбране, напротив, има у виду како интерес друштва тако и интерес појединца.

Та заштита друштва постиже се, с једне стране, вођењем радикалне социјалне политике са профилактичким значењем. У циљу превенције криминалитета предлаже се пружање социјалне помоћи, вођење борбе против алкохолизма, сузбијање аналфabetизма, лечење ментално болесних лица и друге мере којима се штити друштво од криминалитета. Ту долазе затим и мере безбедности које имају индивидуални карактер и којима се спречава извршење кривичног дела. Оне се односе у првом реду на душевне болеснике. Тиме ова школа излази из оквира класичне генералне и специјалне превенције која се заснива на репресији.

С друге стране, ако је већ кривично дело извршено, активност криминалне политике се састоји у преваспитавању његовог учиниоца, уз

(4) Ibid.

(5) Преведена и објављена на српскохрватском у издању Института за упоредно право, Београд, 1963.

пуно поштовање његове личности и његових права. Њена пажња је усредсређена на личност у пуној мери. Тражи се пуна рехабилитација личности у друштву. У том циљу школа друштвене одбране тежи да преваспита преступника и да направи од њега новог човека, коме ће бити стране антисоцијалне тежње, склоности и акције. То захтева комплексно изучавање личности, њеног развитка и процеса њене социјализације. У вези с тим ова школа захтева адекватан казни систем, који ће се заснивати на проучавању осуђеног лица, на примени третмана који ће најбоље водити његовој ресоцијализацији и на вођење бриге о њему после издржане казне у циљу што пунијег укључивања у нормални ток живота. Тиме ова школа показује посебан однос према делинквенту, који се заснива на најновијим резултатима друштвених наука и посебно наука о човеку. С правом се стога истиче да ова школа представља у суштини нови облик криминалне политике и да је она највише допринела развоју савремене политике сузбијања криминалитета ⁽⁶⁾.

Узев у најопштијем смислу, може се рећи да се у формулацији „спречавање криминалитета и поправљање извршилаца кривичних дела” најверније изражава основна карактеристика школе друштвене одбране, мада је она у оквиру комплекса: друштво—појединац превише оријентисана на појединца, сматрајући да се ресоцијализацијом личности постиже највећа заштита друштва од криминалитета, а мање на превентивну моћ друштва, његових снага, вредности и утицаја, који треба у крајњој линији да покажу главно дејство у том процесу ⁽⁷⁾.

Предње излагање показује да је савремена политика сузбијања криминалитета постепено припремана, да су њеном развоју давале мање или веће прилоге раније школе и поједини писци који су припадали тим школама. У том погледу су значајне заслуге класичне кривичноправне школе са њеним начелом законитости, које улази у основе савремене криминалне политике, позитивистичке талијанске школе и школе друштвене одбране. Сумирајући тај развитак, М. Ансел истиче три фазе изградње савремене криминалне политике. Прва се јавља са позитивистичком школом, са Ломброзом, Феријем и другим писцима који поклањају посебну превентивну пажњу опасним делинквентима. Друга фаза се јавља између два светска рата. За њу је карактеристично да поред елемената класичне школе (начело законитости, моралне одговорности, ретрибутивне казне) истиче и нове елементе: специјалан режим за малолетнике и шира судска овлашћења у погледу индивидуализације кривичне санкције. Залажући се за мере безбедности, она се испољава у „систему двоструког колосека” — казне и мере безбедности, који је дошао до изражаја у законодавствима и пракси многих земаља. Трећа фаза настаје после II светског рата. За њу је карактеристично поштовање и заштита људске личности и тражење конкретних средстава за вођење успешне борбе против криминалитета. Она се залаже за систем „probation”, за проучавање личности, вођење медико-псиолошког и социјалног проучавања личности делин-

(6) Н. Lévy Bruhl, нав. дело.

(7) Та тенденција се испољава у схватањима и радовима појединих писаца и на међународним сусретима. Она је дошла до изражаја и на VII међународном конгресу друштвене одбране (видети генерални реферат Ф. Ferracuti — „Aspects criminologiques et sociologiques”).

квента, за нове методе и третмане у казним установама. Ансел каже да ову фазу карактерише реализам, проучавање научним методама, социјализација кривичног права, интернационализација на бази тражења заједничких решења и хуманистичка усмереност ⁽⁸⁾.

б. Теорије криминалне политике. Теорија генералне и специјалне превенције

Из предњег излагања се види да се суштина криминалне политике све до краја прошлог века сводила у основи на казну, да се циљеви казне историјски мењају — раније се она сводила на одмазду и испаштање који погађају извршиоца кривичног дела, а касније долази до истицања — сузбијање криминалитета и заштита друштва. На тој основи се рађају у литератури разне теорије о циљу кажњавања — апсолутне, релативне и мешовите.

Апсолутне теорије о циљу казне јављају се на основу истицања одмазде и испаштања као основног циља казне. По њима, зло треба враћати за зло, јер се једино тако успоставља поремећена равнотежа и осигурава апсолутна правда. Овде се, према томе, не може говорити о заштити друштва од криминалитета, ту се, напротив, тежи постизању других ефеката. Ове теорије заступају представници класичне кривичноправне школе.

Релативне теорије о циљу казне повезане су са променом циља казне и истицањем заштите друштва од криминалитета као основног циља кажњавања. По њима се извршилац кривичног дела кажњава зато да би се сузбијањем криминалитета заштитило друштво. Међу новим теоријама посебно се истичу теорија генералне превенције и теорија специјалне превенције, које су посебно формулисале и развиле појмове — генерална и специјална превенција.

Поред апсолутних и релативних теорија истичу се и мешовите теорије о циљу казне, које истичу и одмазду и превенцију као елементе који улазе интегрално у циљ кажњавања.

Међу истакнутим теоријама о циљу казне истичу се посебно теорија генералне превенције и теорија специјалне превенције, које у ствари припадају релативним теоријама. Њима се у литератури поклања посебно пажња, па ћемо се стога на њима дуже задржати.

Специјална превенција се састоји у спречавању извршиоца кривичног дела да изврши поново исто или друго кривично дело. Међутим, схватања о начину спречавања су се мењала, па се самим тим мењала и суштина специјалне превенције. Раније се полазило од застрашивања, а у савремено доба тај се циљ постиже преваспитавањем извршиоца кривичног дела.

Генерална превенција се употребљава да би се остварио утицај на грађане да не врше кривична дела. То се постиже изазивањем страха казном предвиђеном у закону за инкриминисана понашања, кажњавањем

⁽⁸⁾ В. нав. дело „Карактеристична обележја модерне политике сузбијања криминалитета“.

за извршена кривична дела и применом строности у извршавању казне у казним установама. Сматра се да предвиђање кажњавања у закону за извесна понашања, прибегавање том кажњавању од стране одређених органа и извршавање казне значи упозорење свим грађанима да се уздржавају од криминалног понашања. Основни су закони који садрже инкриминације, органи који их примењују и начин њихове реализације. Прегња казном и њеном применом треба да води остваривању антикриминалних циљева.

Овим теоријама се упућују извесне критичке примедбе које оне не могу издржати. Оне се не могу прихватити као теорије савремене криминалне политике. Њима се оправдано замера да не воде рачуна о простору и времену, да претпостављају да се сврха кажњавања — заштита друштва од криминалитета са својим практичним апликацијама, може одређивати независно од карактера друштва и његове структуре. (9). Апсолутне теорије не полазе од заштите друштва од криминалитета као циља криминалне политике, већ теже за другим ефектима — за одмаздом и испаштањем, стога су оне неприхватљиве. Такође, ни релативне теорије не могу да се прихвате. Њима се приговара да су једностране, да се заснивају на превенцији која се темељи на репресији. Оправдано се истиче да таква превенција није у стању да успешније сүзбија криминалитет, да упркос кривичној репресији многа лица врше кривична дела, да је ефекат таквог спречавања „апсолутно непознат“, да нема метода којима се може доћи до таквог сазнања, итд. При томе служе као илустрација дүшевно абнормална и болесна лица која су одсутна из спољњег света и професионални делинквенти, за које се истиче да гледају хладнокрвно на законе и друге инструменте репресије, што долази до изражаја нарочито тамо где делују многи други фактори који се супротстављају деловању закона. То значи да је утицај кривичне репресије најмањи баш тамо где је најпотребнији. А уколико долази до утицаја закона и казне на грађане да не врше кривична дела, он је највећи баш тамо где је најмање потребан — код лица која су посебно осетљива према општој моралној осуди (10).

в. Основне карактеристике досадашње криминалне политике

Видели смо из предњег излагања да је криминална политика, као теоретска и практична дисциплина која се бави сүзбијањем криминалитета, мењала своја схватања, свој садржај и средства својих практичних акција. Та еволуција је условљена, пре свега, развојем схватања о спречавању криминалитета, која су се мењала саобразно општем развоју друштва и друштвене мисли и посебно развоју кривичноправне и криминолошке теорије и праксе. У овој области она су прешла пут од одмазде и пасивне кривичне репресије до истицања схватања широке друштвене превенције, која обухвата не само ресоцијализацију постојећих деликвената, већ се заснива на предузимању разних социјалних акција и широко

(9) Н. Срзентић и др А. Стајић, Кривично право, општи део, Београд 1961, стр. 290, 291.

(10) О. Kinsberg, „Reflexions critiques sur la prevention“, „Revue internationale de criminologie et de police technique“, Genève бр. 1, 1954, стр. 8—20.

схваћеној социјалној активности друштвених и државних органа, организација и грађана, која је усмерена првенствено на отклањање непосредних објективних и субјективних узрока пределинквентног и делинквентног понашања.

Активност раније криминалне политике сводила се на обезбеђење друштвеног система установљаванем и развијањем позитивноправних инкриминација и разрадом кривичне процедуре за изрицање и извршење казни. Она се према томе ослањала на кривично законодавство и активност органа који су кривичне законе спроводили у живот. Теорија и пракса тих ранијих кривичноправних система показала је од становишта да кривични законици и санкције које су у њима садржане, а које делују репресивно на осуђена лица, представљају већ по својој објективној датости ефикасну превентивну меру која је у стању да изазивањем страха утиче на многе појединце да се уздрже од вршења инкриминисаних радњи. То значи да је у тим системима кривично законодавство фунгирано као основни инструмент борбе против криминалитета. У томе се изражава превентивна функција кривичног законодавства на генералном плану. Сходно томе, ранија криминална политика била је преокупирана развијањем и усавршавањем кривичног законодавства, како би се помоћу њега што ефикасније деловало на сузбијање криминалитета.

Слично стоји ствар и са специјалном превенцијом, која се испољавала у спречавању осуђених лица да врше нова кривична дела њиховом изолацијом у посебним установама. Ослањајући се на законе и казну као основне инструменте, ранија криминална политика се, практично узев, сводила на мере према појединцу — извршиоцу кривичног дела, па су у том смислу разрађивани разни законски инструменти — превентивно лишавање слободе, суђење и осуда, условна осуда, одалагање извршења казне, отпуштање на реч, помиловање, комулација, лишавање слободе, поступање са осуђеним лицем у казненом дому и други институти. Многи писци су схватили криминалну политику као прилагођавање казне извршиоцу кривичног дела. То схватање је доминирало до појаве покрета „друштвене одбране“ (11).

Превентивност, која је раније долазила до изражаја у области криминалне политике, сводила се на превенцију у ужем смислу, на тзв. кривичну превенцију, што је одговарало карактеру класног друштва и третирању личности у њему. Та се превенција заснивала у суштини на репресији, на тзв. пасивном застрашивању разним кривичним мерама и казнама кривичног законодавства. Сходно томе и улога фактора јавности сводила се углавном на популаризацију кривичног законодавства, акција полиције и других органа репресије посредством штампе, радија и других сличних средстава. У својој суштини на то се сводила генерална и специјална превенција у својим класичним облицима.

Такво схватање суштине криминалне политике условило је и њено третирање, било као елемента науке кривичног права или као њене гране која има за циљ смањење криминалитета развијањем кривичног законодавства и кривичног правосуђа. Та њена подређеност је нарочито карак-

(11) E. F. Hunt, *Social Science, An Introduction to the Study of Society*, New York, 1955, стр. 288 и 289.

теристична за крај прошлог и почетак нашег века, када све више долази до изражаја проширивање науке кривичног права на неке нове тзв. помоћне дисциплине — криминалну антропологију, криминалну социологију, криминалну политику, криминалну етиологију, криминалистику, криминалну психологију, криминалну психопатологију, пенологију, криминалну статистику и друге дисциплине (12). Криминалној политици све до недавно није пошло за руком да се ослободи тјторства кривичноправне догматике и конституише као самостална дисциплина.

Наравно, таква криминална политика, тако схватана и практично остваривана, није могла имати много успеха ни на подручју специјалне а још мање генералне превенције. То је разумљиво, јер она није била оријентисана на сузбијање непосредних корена и услова који изазивају криминалну активност, нити се ослањала на ширу друштвену интервенцију и активизацију јавног мњења. Ако се има у виду да је криминалитет, било као масовна или појединачна појава, етиолошки узев, условљен приоритетно друштвеним условима који човека формирају и оријентишу на криминалну активност, у том случају се политика сузбијања криминалитета не сме заснивати само на репресији која ће, истина, с обзиром на субјективне изворе криминалитета у случају здравих и нормалних делнквената, представљати и даље значајан елеменат те борбе, већ се мора приоритетно и доминантно оријентисати на широко схваћену друштвену превенцију, која треба да се развија на основу систематских програма социјалне превенције и резултата савремене мисли.

Са даљим развојем друштва, са развојем мисли уопште и посебно у области криминолошких и кривичноправних дисциплина, са продором разних напредних друштвених струјања, тенденција и процеса у друштвени живот у току протеклих деценија нашега столећа, долази се све више до сазнања да тежиште борбе против криминалитета треба да лежи на једној широко схваћеној друштвеној превенцији, која се заснива на предузимању разних социјалних акција и широко схваћеној социјалној активности државних и друштвених органа и грађана, која је првенствено усмерена на отклањање непосредних објективних и субјективних узрока криминалитета и других појава социјалне патологије. Реч је о предузимању разних економских, социјалних, васпитних, културних, здравствених, ментално-хигијенских и других сличних мера, којима се постепено отклањају непосредни извори криминалитета и других негативних друштвених појава, што треба да дође до изражаја нарочито у социјализму где процес социјалистичке изградње намеће по себи предузимање таквих социјалних мера које ће све више хуманизовати друштвену средину човека.

Тиме се предмет криминалне политике проширује на широко схваћену социјалну превенцију која добија нови и шири садржај, другу, садржајнију оријентацију, засновану на изучавању и развијању широке друштвене активности која претендује на сузбијање не само криминалитета, већ и других појава социјалне патологије, прелазећи тиме уске оквире генералне и специјалне превенције, које чине, разуме се, и даље предмет њеног интересовања у одређеним размерама.

(12) В. М. Чубински, нав. дело гл. II.

У томе процесу мења се, наравно, и ситуација на подручју специјалне превенције, која се мора све више усаглашавати са основним захтевима и развојем науке. С једне стране, стварање услова за позитиван и свестран развој човека треба да обезбеђује његову пуну социјализацију у друштву и да га чини резистентним у односу на криминално и девијантно понашање уопште. С друге стране, савремени развој научне мисли и, пре свега, мисаона достигнућа на подручју наука о човеку, захтевају и примену новијих, на науци заснованих и човеку адекватних третмана и мера ресоцијализације у систему извршења кривичних санкција (13).

Међутим, упркос истакнутим сазнањима и многим покушајима развијања радикалних антикриминалних друштвених мера, превентивна политика криминалитета своди се великим делом на личност извршиоца кривичног дела, на разне мере и третмане који се примењују према њему. Истина, многи писци су и раније давали предлоге за спровођење социјалних мера и реформи у друштвени живот у циљу спречавања криминалитета. У својим делима (14) А. Принс не своди криминалну политику на репресију, већ је проширује и на социјалне мере, од којих очекује превентивне успехе. Е. Фери је препоручивао велики низ таквих мера (15). Први међународни конгрес криминалне профилаксе (Париз, 1959) залаже се у својој резолуцији за организовање превенције злочина адекватно савременом добу развијене технике. Школа друштвене одбране предлаже решавање низа друштвених проблема — аналфabetизма, алкохолизма, стамбених проблема и сл. Међутим, та сазнања нису могла бити реализована, што је нарочито случај у буржоаском друштву. Разлог томе лежи у околности што основне економске и друге социјалне структуре тога друштва не пружају довољно основа за решавање битних социјалних проблема који чине основни услов и претпоставку успешне криминалне превенције. Да би борба против криминалитета могла бити радикалнија, неопходно је мењати основе друштвене стварности — друштвене односе и материјалне услове живота, у којима леже најдубљи корени криминалитета и других негативних девијација. Једино тако могу разне социјалне, репресивне и друге мере имати веће и трајније превентивне успехе у борби против криминалитета.

2. Основне концепције савремене криминалне политике

Када се говори о превенцији криминалитета, морају се имати у виду две ситуације које су међусобно повезане. Једна се односи на постојеће делинквенте, на мере њиховог преваспитавања и упућивања у друштвени живот, како не би поновили вршење кривичних дела (превенција у ужем смислу), а друге на предузимање мера у циљу сузбијања јављања будућих делинквената (превенција у ширем смислу).

У циљу спречавања криминалитета уопште неопходно је предузимати разне економске и друге мере којима се побољшавају друштвени

(13) В. Љ. Бавзон, Проблеми наше криминалне политике, „Преглед“, бр. 1. Сарајево, 1960. год.

(14) Криминална социологија, део I, 1910, стр. 391—454.

(15) Science pénale et droit positif, 1904; La causerie sur les doctrines nouvelles du droit pénal, 1896.

услови живота, развијати мере медицинског, васпитног и културног карактера, оснивати разне специјализоване институције, ангажовати друштвене и радне организације и институције, активирати широку јавност на превентивним акцијама, сузбијати непосредне узроке и услове који доводе до јављања криминалног понашања. Ту спада и благовремено кориговање лица чије понашање постаје проблематично и отклањање личних несрећености, које се сматрају као „топле леје“ криминалитета (16). Реч је о елиминисању негативних утицаја из друштвене средине, који могу да наведу на делинквентна искушења и обезбеђењу нормалних услова развоја, што је посебно значајно за развој деце и омладине.

Да би се постигли ови циљеви криминалне политике, претпоставља се развијање интензивне превентивне активности од стране школе, породице и других културних институција које могу да одиграју значајне превентивне улоге; оснивање адекватних институција за превентивну функцију јавности; организовање професионалног усмеравања и образовања; развијање и организовање социјалне заштите, рекреације и стваралачког коришћења слободног времена; оснивање институција за психолошко, психијатријско и медицинско прилажење и третирање, које могу да ефикасно уклоне личне изворе делинквентног понашања и изврше утицај на јачање способности за успешно друштвено прилагођавање.

Када су у питању постојећи делинквенти, савремена педолошка теорија и пракса истичу да се успешна ресоцијализација може вршити само на основу примене адекватних мера и третмана, заснованих на резултатима савремених наука о човеку, које треба стално развијати и проверавати у пракси. Та идеја третмана полази од личности делинквента и заснива се на циљу ресоцијализације и поштовању људске личности. Сходно томе, установе у којима се налазе таква лица морају бити свестрано оспособљене за њихово преваспитавање и оспособљавање за друштвени живот. У томе циљу се у задње време пред казнене установе постављају следећи захтеви: организовање посебних професионалних тела за преваспитавање у установи, решавање питања класификације осуђених лица, омогућавање тим лицима да активније учествују у животу затворске заједнице, организовање третмана и установљавање шанси за поправљање на основу претходног изучавања личности; издавања душевно болесних осуђеника и оних са смањеном урачунљивошћу и њихово лечење у посебним установама и слични захтеви. Таквим односом према делинквенту савремена криминална политика испољава хумано обележје.

У циљу спречавања појединих лица да поново изврше кривично дело, у савременој политици сузбијања криминалитета све чешће се примењују мере безбедности. Оне се предвиђају по правилу за оне делинквенте који испољавају црте веће друштвене опасности. Досадашње искуство са тим мерама показује позитивне резултате. Модерна законодавства испољавају стога тенденцију проширивања мера безбедности у својим казним системима.

Савремена криминална политика истиче, наравно, законе, кривичне санкције и органе репресије као нужне и комплементарне елементе у систему наведених мера сузбијања криминалитета. Извесно је да закон-

(16) E. H. Johnson, „Crime, Correction, and Society”, Homewood, Illinois, 1964, стр. 320.

ске норме и државни органи врше одређени васпитни утицај на грабане у правцу развијања свести о поштовању друштвених вредности и стварања друштвене дисциплине и посебно на потенцијалне делинквенте у смислу уздржавања од криминалног понашања. Оваквим својим утицајем, тј. на нов начин, који све више губи репресивна својства у класичном смислу, испољава се генерална превенција. Томе генералном дејству комплементаран је и специјални превентивни утицај који има за циљ да, изоловањем и преваспитавањем, спречи извршиоца кривичног дела да поново изврши исто или друго кривично дело. Према томе, законске норме, санкције и кривични органи имају значај општег и специјалног спречавања, па су стога нужни и у савременим условима, мада при томе треба имати у виду да они нису довољни за радикалније сузбијање криминалитета. Више пута је наглашено да се не може само на правном и репресивном подручју водити успешна борба против криминалитета.

Узев уопште, борба против криминалитета мора бити комплексно вођена — на бази организовања и развијања разних превентивних активности, ангажовања друштвених, државних, законских и специјализованих институција, и коришћења савремене научне мисли и резултата конкретних истраживања.

Милан Милутиновић

РЕЗЮМЕ

Возникновение, развитие и элементы современной уголовной политики

Уголовная политика в своем историческом развитии прошла через разные этапы, начиная с возмещения и кары за совершенное преступление до современной концепции, основывающейся на социальном предупреждении и исправлении. В этом развитии большие заслуги имеются у классической уголовноправовой школы, у итальянской позитивистической школы и у школы „охраны общества“, переросшей после Второй войны в версию „новой охраны общества“, выдвигающую на первое место перевоспитание лиц, совершивших преступления и охрану общества с помощью радикальной социальной политики в целях предупреждения от совершения преступлений.

Современная уголовная политика развивается в направлении применения предупредительных мер. Она все более настаивает на принятии разных социальных, экономических, медицинских, воспитательных и других культурных мероприятий, на привлечении широких кругов общественности и средств информации для активной борьбы с преступностью, на пресечении непосредственных причин и условий, порождающих преступления, в целях предупреждения членов общества от совершения преступлений, на перевоспитании лиц, совершивших уголовные деяния. В своей основе она является превентивной, социальной, интернациональной, гуманной и научной.

SUMMARY

Appearance, Development and Elements of the Modern Criminal Policy

Criminal policy has its historical development which has been flowing from the time of the emphasis on compensation and revenge up to the modern concept based on the social prevention and re-socialization. This development was greatly promoted by the classic criminal-juristic school, the Ita-

lian positivistic school and the school of the »social defence«, which has developed, after World War II into a version of the »new social defence«, pleading for re-education of delinquents and protecting of the society by implementing a radical social welfare policy with a prophylactic significance.

The modern criminal policy is increasingly following a preventive trend of development. It is insisting, more and more, on undertaking different social, economic, medical, educational and other cultural measures, on engaging public at large and information media in the preventive actions, in repulsing direct causes and conditions of criminology, with a purpose of preventing future delinquencies and re-educating those who have committed crime already. In fact, the criminal policy is basically preventive, social, international, humane and scientific.

R E S U M É

L'apparition, le développement et les éléments de la politique criminalistique contemporaine

Dans son développement historique la politique criminelle part de la mise en relief de la compensation et des représailles pour arriver à la conception moderne basée sur la prévention sociale et la resocialisation. Dans ce développement se distinguent les mérites de l'école de droit criminel classique, de l'école positiviste italienne et de l'école de la »défense sociale«, qui s'est formée après la deuxième guerre mondiale dans la version de la »nouvelle défense sociale«, qui a pris position pour la rééducation des délinquants et la protection de la société en poursuivant la politique sociale radicale ayant une importance prophylactique.

La politique criminelle moderne se développe dans le sens préventif. Elle insiste de plus en plus sur la nécessité de prendre différentes mesures sociales, économiques, médicales, éducatives et d'autres mesures culturelles, d'engager le large public et les moyens d'information dans les actions préventives, de réprimer les causes et les conditions directes de la criminalité dans le but d'empêcher l'apparition de futurs délinquants et de rééduquer les auteurs des délits criminels dans les temps présents. Dans le fond elle est préventive, sociale, internationale, humaine et scientifique.